

๕. มโหสถชาดก

ในเมืองมิลินท มีเศรษฐีผู้หนึ่งมีนามว่า สิริวัฒนกะ ภรรยาชื่อ นางสุนนาเทวี นางสุนนาเทวีมีบุตรชายคนหนึ่ง ซึ่งเมื่อคลอด ออกมานั้นมีแท่งโอสถอยู่ในมือ เศรษฐีสิริวัฒนกะเคยเป็นโรค ปวดศีรษะมานาน จึงเอาแท่งยานั้นฝนที่หินบดยา แล้วนำมา ทาหน้าผาก อาการปวดศีรษะก็หายขาด ครั้นผู้อื่นที่มีโรคภัย ไข้เจ็บมาขอป้อนยานั้นไปรักษาบ้าง ก็พากันหายจากโรค เป็นที่เลื่องลือไปทั่ว เศรษฐีจึงตั้งชื่อบุตรว่า "มโหสถ" เพราะทารกนั้นมีแท่งยารักษา เกิดมากับตัว เมื่อมโหสถเติบโตขึ้น ปรากฏว่ามีสติปัญญาเฉลียวฉลาด กว่าเด็กในวัยเดียวกัน

ครั้งหนึ่งมโหสถเห็นว่า ในเวลาฝนตก ดนและเพื่อนเล่นทั้งหลายต้องหลบฝนลำบากลำบากไม่สนุก จึงขอให้เพื่อนเล่นทุก คนนำเงินมารวมกันเพื่อสร้างสถานที่เล่น มโหสถจัดการออกแบบอาคารนั้นอย่างวิจิตรพิสดาร นอกจาก ที่เล่นที่กินและที่พักผ่อนสำหรับคนที่ผ่านไปมาแล้ว ยังจัดสร้างห้อง วินิจฉัยคดีด้วย เพราะความที่มโหสถเป็นเด็กฉลาดเฉลียวเกินวัย จึงมักมีผู้คนมาขอให้ตัดสินปัญหาข้อพิพาท หรือแก้ไขปัญหาคัดข้อ ต่างๆ อยู่ เสมอ

ชื่อเสียงของมโหสถเลื่องลือไปไกลทั่วมิลินทนคร ในขณะนั้น กษัตริย์เมืองมิลินทาทรงพระนามว่า พระเจ้าวิเทโหราช ทรงมีนักปราชญ์ราชบัณฑิตประจำ ราชสำนัก 4 คน คือ เสนกะ ปุตกสะ กามินท์ และ เทวินทะ บัณฑิตทั้ง 4 เคยกราบทูลว่าจะมีบัณฑิต คนที่ห้ามาสู่ราชสำนักพระเจ้าวิเทโหราช พระองค์จึงโปรดให้ เสนาออกสืบข่าวว่า มีบัณฑิตผู้มีสติปัญญา ปราดเปรื่องอยู่ที่ใดบ้าง เสนาเดินทางมาถึงบริเวณบ้านของสิริวัฒนกะเศรษฐี เห็นอาคารงดงาม จัดแต่งอย่างประณีตบรรจง จึงถามผู้คนที่ใครเป็นผู้ออกแบบ คนก็ ตอบว่า ผู้ออกแบบคือมโหสถบัณฑิต บุตรชายวัย 7 ขวบของสิริวัฒนกะ เศรษฐี เสนาจึงนำความไปกราบทูลพระเจ้าวิเทโหราช พระองค์ตรัสเรียก บัณฑิตทั้ง 4 มา ประทับว่าควรจะไปรับมโหสถมาสู่ราชสำนักหรือไม่ บัณฑิตทั้ง 4 เกรงว่ามโหสถจะได้ดีเกินหน้าตนจึงทูลว่า ลำพังการออกแบบตกแต่งอาคาร ไม่นับว่าผู้นั้นจะมีสติปัญญาสูงถึงขั้นบัณฑิต ขอให้รอดูต่อไปว่า มโหสถจะมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดจริงหรือไม่ ฝ่ายมโหสถนั้น มีชาวบ้านนำคดีความต่างๆ มาให้ตัดสินอยู่เป็นนิตย์ เป็นต้นว่า ชายเลี้ยงโคนอนหลับไป มีขโมยเข้ามาลักโค เมื่อตามไปพบ ขโมยก็อ้างว่าตนเป็นเจ้าของโค ต่างฝ่ายต่างถกเถียงอ้างสิทธิ์ ไม่มีใครตัดสินได้ว่าใครนั้นเป็นของใคร จึงพากันไปหามโหสถ มโหสถถามชาย เจ้าของโคว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร ชายนั้นก็เล่าให้ฟัง มโหสถจึงถาม ขโมยว่า "ท่านให้โคของท่านกินอาหารอะไรบ้าง" ขโมยตอบว่า "ข้าพเจ้าให้กินงา กินแป้ง ถั่ว และยาสูบ" มโหสถถามชายเจ้าของโค ชายนั้นก็ตอบว่า"ข้าพเจ้าให้โคกิน หญ้าตามธรรมดา" มโหสถจึงให้ เอาใบไม้มาตำให้โคกินแล้วให้กินน้ำ โคก็สำรอกเอาหญ้าออกมา จึงเป็นอันทราบว่าเป็นเจ้าของโคที่แท้จริง พระเจ้าวิเทโหราชได้ทราบเรื่องการตัดสินความของมโหสถก็ ประทานจะเชิญมโหสถมาสู่ราชสำนัก แต่บัณฑิตทั้งสี่ก็คอยทูล หักทานไว้เรื่อยๆ

ทุกครั้งที่มโหสถแสดงสติปัญญาในการตัดสินคดี พระเจ้าวิเทโหราชทรงทดลองสติปัญญามโหสถด้วยการตั้งปัญหา ต่างๆก็ปรากฏว่า มโหสถแก้ปัญหาได้ทุกครั้ง เช่น เรื่องท่อนไม้ ที่เกล็ดได้เรียบเสมอกัน พระเจ้าวิเทโหราชทรงตั้งคำถามว่า ข้างไหนเป็นข้าง ปลายข้างไหนเป็นข้างโคน มโหสถก็ใช้วิธีผูกเชือก กลางท่อนไม้นั้น แล้วหย่อนลงในน้ำ ทางโคนหนักก็จมลง ส่วนทาง ปลายลอยน้ำ เพราะน้ำหนักเบา กว่าไม้ มโหสถก็ชี้ได้ว่า ทางไหน เป็นโคนทางไหนเป็นปลาย นอกจากนั้นมโหสถยังแก้ปัญหาเรื่องต่างๆ อีกเป็นอันมาก จนในที่สุดพระราชาก็ไม่อาจทนรอตามคำ หักทานของ บัณฑิตทั้งสี่ อีกต่อไป จึงโปรดให้ราชบุรุษไปพาตัวมโหสถกับบิดามา เข้าเฝ้าพร้อมกับให้นำ ม้าอัสตรมาถวายด้วย

มโหสถทราบดีว่าครั้งนี้ เป็นการทดลองสำคัญ จึงนัดหมายการอย่างหนึ่งกับบิดา และ ในวันที่ไปเฝ้าพระราชาก็ให้คนนำลาด้วยหนึ่งตัว เมื่อเข้าไปถึงที่ประทับ พระราชาโปรดให้สิริวัฒนกะเศรษฐีนั่งบนที่ อันสมควรแก่เกียรติยศ ครั้นเมื่อมโหสถเข้าไป สิริวัฒนกะก็ลุกขึ้น เรียกบุตรชายว่า "พ่อมโหสถ มานั่งตรงนี้เถิด" แล้ว

ก็ลุกขึ้นจากที่นั่ง มโหสถก็ตรงไปนั่งแทนที่บิดา ผู้คนก็พากันมองดูอย่างตำหนิ ที่มโหสถทำเสมือนไม่เคารพบิดา มโหสถจึง ถามพระราชว่า "พระองค์ไม่พอ พระทัยที่ข้าพเจ้านั่งแทนที่บิดาใช่หรือไม่" พระราชาทรงรับคำ มโหสถ จึงถามว่า "ข้าพเจ้าขอทูลถามว่า ธรรมดาบิดาย่อมดีกว่าบุตร สำคัญกว่าบุตรเสมอไปหรือไม่" พระราช ตรีสว่า "ย่อมเป็นอย่างนั้น บิดาย่อมสำคัญกว่าบุตร" มโหสถทูลต่อว่า "เมื่อข้าพเจ้ามาเฝ้า พระองค์มีพระกระแส รับสั่งให้ข้าพเจ้านำม้าอัสตรมาถวาย ด้วย ไข่มุขพระเจ้าคะ" พระราชาทรงรับคำ มโหสถจึงให้คนนำลาที่เตรียมเข้ามา ต่อพระพักตร์ แล้วทูลว่า "เมื่อพระองค์ตรีสว่าบิดาย่อมสำคัญ กว่าบุตร ลาตัวนี้เป็น พ่อของม้าอัสตร หากพระองค์ทรงเห็น เช่นนั้นจริงโปรดทรงรับลาไปแทนม้าอัสตร เกิดพระเจ้าคะ เพราะม้าอัสตรเกิดจากลา แต่ถ้ามองเห็นว่า บุตรอาจดีกว่าบิดา ก็ ทรงรับเอาม้าอัสตรไปตามที่ทรงมีพระราชประสงค์ ถ้าหากพระองค์เห็นว่าบิดาย่อม ประเสริฐกว่าบุตรก็ทรงโปรด รับเอาบิดาของข้าพเจ้าไว้ แต่หากทรงเห็นว่าบุตรอาจ ประเสริฐ กว่าบิดา ก็ขอให้ทรงรับข้าพเจ้าไว้" การที่มโหสถกราบทูลเช่นนั้น มิใช่จะ ลบหลู่ดูหมิ่นบิดา แต่เพราะ ประสงค์จะให้ผู้คนทั้งหลายตระหนักใน ความเป็นจริง ของโลก และเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีผู้หลงใหลผู้ขึ้น คือบัณฑิตทั้งสี่นั่นเอง พระราชาทรง พอพระทัยในปัญญาของมโหสถจึงตรัสแก่ สิริวัฒนกะเศรษฐีว่า "ท่านเศรษฐี เราขอ มโหสถไว้ เป็นราชบุตร จะขัดข้องหรือไม่" เศรษฐีทูลตอบว่า "ข้าแต่พระองค์ มโหสถ ยังเด็กนัก อายุ เพิ่ง 7 ขวบ เอาไว้ให้โตเป็นผู้ใหญ่ก่อนน่าจะดีกว่าพระเจ้าคะ" พระราช ตรีสตอบว่า "ท่านอย่าวิตกในข้อที่ว่ามโหสถยังอายุ น้อยเลย มโหสถเป็นผู้ มี ปัญญาเฉียบแหลมยิ่งกว่าผู้ใหญ่ จำนวนมาก เราจะเลี้ยงมโหสถในฐานะราชบุตร ของเรา ท่านอย่ากังวล ไปเลย"

มโหสถจึงได้เริ่มรับราชการกับ พระเจ้าวิเทโหราชนับตั้งแต่นั้นมา ตลอดเวลาที่อยู่ ในราชสำนัก มโหสถได้แสดงสติปัญญา และความสุขุมลึกซึ้งในการพิจารณาแก้ไข ปัญหา ข้อขัดข้อง ทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่พระราชาทรงผูกขึ้นลงปัญญา มโหสถ หรือที่บัณฑิตทั้งสี่พยายาม สร้างขึ้นเพื่อให้มโหสถ อับจนปัญญา แต่มโหสถก็แก้ปัญหาเหล่านั้นได้ทุกครั้งไป มีหน้าซ้ำในบางครั้ง มโหสถยังได้ช่วย ให้บัณฑิตทั้งสี่นั้น รอดพ้นความอับจน แต่บัณฑิตเหล่านั้นมิได้กตัญญูรู้คุณ ที่มโหสถกระทำแก่ตน กลับพยายามทำให้พระราช ตรีสว่ามโหสถด้อย ปัญญา พยายามหาหนทางให้พระราช ตรีสว่าเกลียดมโหสถ เพื่อที่ตนจะได้รุ่งเรือง ในราชสำนัก เหมือนสมัยก่อน มโหสถรุ่งเรืองอยู่ในราชสำนักของพระเจ้าวิเทโหราช ได้รับการ สรรเสริญจากผู้คนทั้งหลายจนมีอายุได้ 16 ปี พระมเหสีของ พระราช ตรีส ทรงรักใคร่มโหสถเหมือนเป็นน้องชาย ทรงประสงค์ จะหาคู่ครองให้ แต่มโหสถขอ พระราชทานอนุญาตเดินทาง ไปเสาะหาคู่ครองที่ตนพอใจด้วยตนเอง พระมเหสีก็ ทรงอนุญาต

มโหสถเดินทางไปถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ได้พบหญิงสาวคนหนึ่ง เป็นลูกสาวเศรษฐี เก่าแก่ แต่ได้ยากจนลง หญิงสาวนั้นชื่อว่าอมร มโหสถปลอมตัวเป็นช่างขุนผ้า ไป อาศัยอยู่กับบิดามารดาของนาง และได้ทดลอง สติปัญญาของนางด้วยประการต่างๆ เป็นต้นว่า ในครั้งแรกที่พบกันนั้น มโหสถถามนางว่า "เธอชื่ออะไร" นางตอบว่า "สิ่ง ที่ดิฉันไม่มีอยู่ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต นั้นแหละ เป็นชื่อ ของดิฉัน" มโหสถ พิจารณาอยู่ครู่หนึ่งก็ตอบว่า "ความไม่ตายเป็นสิ่ง ไม่มีอยู่ในโลก เธอชื่อ อมร (ไม่ ตาย) ใช่ไหม " หญิงสาวตอบว่า ใช่ มโหสถถามต่อว่า นางจะนำข้าไปให้ใคร นาง ตอบว่า นำไป ให้บุรพเทวดา มโหสถก็ ตีปริศนาออกว่า บุรพเทวดาคือเทวดา ที่มี ก่อนองค์อื่นๆ ได้แก่ บิดา มารดา เมื่อมโหสถได้ทดลองสติปัญญาและความ ประพฤติต่างๆของ นางอมรจนเป็นที่พอใจแล้ว จึงขอนางจาก บิดา มารดา พากลับ ไปกรุงมิถิลา เมื่อไปถึงยังเมือง ก็ยังได้ทดลองใจนางอีกโดย มโหสถแสร้งส่งหน้า ไปก่อน แล้วแต่งกายงดงามรออยู่ในบ้าน ให้คนพานางมาพบ กล่าวเกี้ยวพาราสีนาง นางก็ไม่ยินดียด้วย มโหสถจึงพอนาง จึงพาไปเฝ้าพระราช ตรีสและพระมเหสี พระราช ตรีสก็โปรดให้มโหสถแต่งงานอยู่กับ นางอมรต่อมา บัณฑิตทั้งสี่ยังพยายาม ที่จะกลั่นแกล้งมโหสถด้วยประการ ต่างๆ แต่ก็ไม่เป็นผล แม้ถึงขนาดพระราช ตรีสหลง เข้าพระทัยผิด ขับไล่มโหสถออกจากวัง มโหสถก็มีได้ขุนเคือง แต่ยังจงรักภักดี ต่อ พระราช ตรีส พระราช ตรีสถามมโหสถว่า "เจ้าเป็นผู้มีสติปัญญา หลักแหลมยิ่ง หาก จะหวังช่วงชิงราชสมบัติจากเราก็คงได้ เหตุใดจึงไม่คิดการร้ายต่อเรา" มโหสถทูล ตอบว่า "บัณฑิตย่อม ไม่ทำชั่ว เพื่อให้ได้ความสุข สำหรับตน แม้จะถูกหึงหมิ่นให้ เสื่อมจาก ลาภยศ ก็ไม่คิดสละธรรมะด้วยความหลงในลาภยศ หรือด้วย ความรัก

ความซึ้ง บุคคลนั้นนอนอยู่ได้ร่มไม้ ย่อมไม่ควรหัก กิ่งต้นไม้ นั้น เพราะจะได้ชื่อว่าทำ ร้ายมิตร บุคคลที่ได้รับการ เกื้อหนุนอุปการะจากผู้ใด ย่อมไม่ทำให้ไมตรีนั้นเสียไป ด้วย ความโง่เขลา หรือความ หลงในยศอำนาจ บุคคลผู้ครองเรือน หากเกียจคร้าน ก็ไม่งาม นักบวชไม่สำรวม ก็ไม่งาม พระราชา ขาดความพินิจพิจารณา ก็ไม่งาม บัณฑิตโกรธง่าย ก็ไม่งาม" ไม่ว่าบัณฑิตทั้งสี่จะกลั่นแกล้งมโหสถอย่างไร มโหสถก็ สามารถเอาตัวรอดได้ทุกครั้ง และมีได้ตอบแทน ความชั่วร้าย ด้วยความชั่วร้าย แต่ กลับให้ความเมตตาภรณ์ต่อบัณฑิต ทั้งสี่เสมอมา นอกจากจะทำหน้าที่พิจารณา เรื่องราว แก้ไขปัญหาต่างๆ มโหสถยังได้เตรียมการป้องกันพระนครใน ด้านต่างๆ ให้พร้อมเสมอด้วย และยังจัดผู้คนไปอยู่ตามเมืองต่างๆ เพื่อคอยสืบข่าวว่า จะมี บ้านเมืองใด มาโจมตีเมืองมิถิลาหรือไม่

มีพระราชองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า จุลนิพรมหัตถ์ ครองเมือง อุตริปัญจาล ประสงค์จะทำสงครามแผ่ เดชานุภาพ จึงทรงคิด การกับปโรหิตชื่อ เกวัญพราหมณ์ หมายจะลวงเอาภักษัตริย์ ร้อยเอ็ดพระนครมา กระทำสัตย์สาบานแล้วเอาสุราเจือยา พิษ ให้ภักษัตริย์เหล่านั้นดื่ม จะได้รวบรวมพระนครไว้ในกำมือ มโหสถ ได้ทราบ ความลับจากนกแก้วที่ส่งออกไปสืบข่าว จึงหาทางช่วย ชีวิตภักษัตริย์ทั้งร้อยเอ็ดไว้ ได้ โดยที่ ภักษัตริย์เหล่านั้นหารู้ตัวไม่ พระเจ้าจุลนิทรมองเห็นว่ามิถิลา เป็นเมืองเดียวที่ ไม่ยอมทำ สัตย์สาบาน จึงยกทัพใหญ่มุ่งไปโจมตีมิถิลา มีเกวัญพราหมณ์ เป็นที่ ปรีกษาใหญ่ แต่ไม่ว่าจะโจมตีด้วยวิธีใด มโหสถ ก็รู้ทัน สามารถตอบโต้และแก้ไข ได้ ทุกครั้งไป ในที่สุดพระเจ้าจุลนิทรมองเห็นว่าเกวัญพราหมณ์มาประลองปัญญา ทำ สงครามธรรมกับมโหสถ มโหสถออกไป พบเกวัญพราหมณ์ โดยนำเอาแก้วมณีค่า ควรเมืองไปด้วย แสร้งบอกว่า จะยกให้ พราหมณ์ แต่เมื่อจะส่ง ให้ก็วางให้ที่ปลาย มือพราหมณ์เกวัญ เกรงว่าแก้วมณีจะตกจึงกำลงรับแต่ก็ไม่ทัน แก้วมณีตกลงไป กับ พื้นเกวัญกำลงเก็บด้วยความโลภ มโหสถจึงกดคอเกวัญไว้ ผลักให้กระเด็นไป แล้ว ให้ทหารร้องประกาศว่า เกวัญพราหมณ์ กัมลงไหม้มโหสถ แล้วถูกผลักไปด้วยความ รังเกียจ บรรดาทหารของพระเจ้าจุลนิมองเห็นแต่ภาพเกวัญพราหมณ์ กัมลงแทบเท้า แต่ไม่ทราบว่กัมลงด้วยเหตุใด ก็เชื่อตามที่ ทหารของมโหสถป่าวประกาศ พวก ก้าวอำนาจมโหสถ ถอยหนีไปไม่เป็นกระบวน กองทัพพระเจ้าจุลนิก็แตกพ่ายไป

เกวัญพราหมณ์คิดพยายาบทมโหสถอยู่ไม่ร่าย จึงวางอุบายให้ พระเจ้าจุลนิส่งทูต ไปทูลพระเจ้าวิเทราขว่าจะขอทำสัตย์ญาไมตรี และขอถวายพระราชธิดาให้เป็น ขายา พระเจ้าวิเทราขทรงมี ความยินดี จึงทรงตอบรับเป็นไมตรี พระเจ้าจุลนิก็ ขอให้ พระเจ้าวิเทราขเสด็จมาอุตริปัญจาล มโหสถพยายาม ทูลคัดค้าน พระราชา ก็มีได้ฟังคำ มโหสถก็เสียใจว่าพระราชา ลุ่มหลงในสตรี แต่กระนั้นก็ยังคงจงรักภักดี จึงคิดจะแก้อุบาย ของพระเจ้าจุลนิ มโหสถจึงทูลขออนุญาตไปจัดเตรียมที่ประทับ ให้พระราชาในเมืองอุตริปัญจาล ก็ได้รับอนุญาต มโหสถจึงให้ ผู้คนไปจัดสร้างวังอัน งดงาม และที่สำคัญคือจัดสร้างอุโมงค์ใต้ดิน เป็นทาง เดินภายในอุโมงค์ ประกอบด้วยกลไกและประตูลับ ต่างๆซับซ้อนมากมาย เมื่อเสร็จแล้วมโหสถจึงทูล เชิญ ให้พระเจ้าวิเทราขเสด็จไปยังอุตริปัญจาล ขณะที่พระเจ้าวิเทราขประทับอยู่ ในวัง รอที่จะอภิเษกกับ พระธิดาพระเจ้าจุลนิ พระเจ้าจุลนิทรงยก กองทหารมาล้อม วังไว้ มโหสถซึ่งเตรียมการไว้แล้ว ก็ลอบลงไปในทางอุโมงค์เข้าไปใน ปราสาทพระ เจ้าจุลนิ ทำอุบายหลอกเอาพระชนนี พระมเหสี พระราชบุตร และราชธิดาพระเจ้า จุลนิมากักไว้ได้วังที่สร้างขึ้น นั้นแล้วจึงกลับไปเฝ้าพระเจ้าวิเทราข พระเจ้าวิเท ราขตกพระทัยว่ากองทหารมาล้อมวัง ดรสปรีกษา มโหสถ มโหสถจึงทูลเตือน พระราชาว่า "ข้าพระองค์ได้กราบทูล ห้าม มิให้ทรงประมาท แต่ก็มีได้ทรงเชื่อ พระ ราชบิดาพระเจ้าจุลนิ นั้น ประดุจเหยื่อที่นำมาตกปลา การทำไมตรีกับผู้ไม่มีศีลธรรม ย่อมนำความทุกข์มาให้ ธรรมดาบุคคลผู้มี ปัญญา ไม่พึงทำ ไมตรีสมาคมกับบุคคล ผู้ไม่มีศีล ซึ่งเปรียบเสมือนงู ไว้วางใจ มิได้ยอมนำความเดือดร้อน มาสู่ไมตรีนั้น ไม่ มีทางสำเร็จผลได้" พระเจ้าวิเทราขทรงเสียพระทัยที่ไม่ทรงเชื่อคำทัดทาน ขอ มโหสถแต่แรก มโหสถจัดการนำพระเจ้า วิเทราข ไปพบพระชนนี พระมเหสี และ พระโอรสธิดาของพระเจ้าจุลนิ ที่ตนนำมาไว้ในอุโมงค์ใต้ดิน แล้วจัดการให้กองทัพ ที่เตรียมไว้ นำเสด็จภักษัตริย์ทั้งหลายกลับไปมิถิลา ส่วนตัวมโหสถเองอยู่ เฝ้าเชิญหน้า กับพระเจ้าจุลนิ เมื่อพระเจ้าจุลนิเสด็จมา ประกาศว่าจะจับพระเจ้าวิเทราข มโหสถ จึงบอกให้ทรงทราบ ว่า พระเจ้าวิเทราข มโหสถจึงบอก ให้ทรงทราบว่า พระเจ้า วิเทราขเสด็จกลับมิถิลาแล้วพร้อมด้วย พระราชวงศ์ ของพระเจ้าจุลนิ พระราชาก็ ทรงตกพระทัย เกรงว่าพระญาติวงศ์จะเป็นอันตราย มโหสถจึงทูลว่า ไม่มีผู้ใด จะทำ

อันตราย แล้วจึงทูลเชิญพระเจ้าจลนินทอพระเนตรวังและ อุโมงค์ที่จัดเตรียมไว้ อย่างวิจิตรงดงาม ขณะที่พระเจ้าจลนินทกำลัง ทรงเพลิดเพลิน มโหสถก็ปิดประตูกล ทั่วปวง และหยิบดาบที่ซ่อนไว้ ทำทีว่าจะ ตัดพระเศียรพระราช พระราชาตก พระทัยกลัว มโหสถจึงทูลว่า "ข้าพระองค์จะไม่ทำร้ายพระราช แต่หากจะฆ่า ข้า พระองค์เพราะแค้นพระทัย ข้าพระองค์ก็จะถวายดาบนี้ให้"

พระราชเห็นมโหสถส่งดาบถวาย ก็ทรงได้สติ เห็นว่ามโหสถ นอกจากจะ ประกอบด้วยสติปัญญาประเสริฐแล้ว ยังเป็น ผู้ไม่มีจิตใจมุ่งร้ายพยาบาทผู้ใด พระเจ้าจลนินทจึงตรัสขอร้องที่ ได้เคยคิดร้ายต่อเมืองมิถิลา ต่อพระเจ้าวิเทหราช และ ต่อมโหสถ มโหสถจึงทูลลากลับไปมิถิลา จัดให้กองทหารนำเสด็จพระชนนี พระ มเหสี และ พระราชบุตร ของพระเจ้าจลนินทกลับมายัง อุดรปัญจาล ส่วนราชธิดานั้นคง ประทับอยู่มิถิลา ในฐานะ พระชายาพระเจ้า วิเทหราชต่อไป พระเจ้าจลนินททรงตรัส ขอให้มโหสถมาอยู่กับพระองค์ มโหสถ ทูลว่า "ข้าพระองค์รับราชการรุ่งเรืองในราช สำนักของพระเจ้า วิเทหราช ผู้เป็นเจ้านายของข้าพระองค์แต่เดิม ไม่อาจจะไปอยู่ที่อื่นได้หากเมื่อใด พระเจ้าวิเทหราชสวรรคต ข้าพระองค์จะไป อยู่เมืองอุดรปัญจกาล รับราชการอยู่ในราชสำนัก ของ พระองค์" เมื่อพระเจ้าวิเทหราชสิ้นพระชนม์ มโหสถ ก็ทำตามที ลั่นวาจาไว้ คือไปรับราชการอยู่กับพระเจ้าจลนิน และยังถูก กลั่นแกล้ง จากกษัตริย์พราหมณ์คู่ปรับเก่า แต่มโหสถก็ เอาตัวรอดได้ทุกครั้ง มโหสถนอกจากจะ มีสติปัญญา เฉลียวฉลาดแล้ว ยังประกอบด้วยคุณธรรมอันประเสริฐ มีความสุขุม รอบคอบ มิได้หลงใหล ในลาภยศสรรเสริญ ดังนั้นมโหสถจึงได้รับยกย่องสรรเสริญ ว่าเป็น บัณฑิตผู้มี ความรู้อันลึกซึ้ง มีสติ ปัญญานั้นประกอบด้วยคุณธรรมอัน ประเสริฐ ที่กำกับให้ผู้มีสติปัญญาประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร

คติธรรม : บำเพ็ญปัญญาบารมี

"ปัญญาอันล้ำเลิศนั้นย่อมทำคุณให้แก่บุคคล ยิ่งกว่ามีทรัพย์นับแสน แม้มีมี ปัญญาตั้งปราชญ์ แต่ถ้าเป็นผู้รู้จักคิดให้รอบคอบก่อน ก็ย่อมเป็นผู้มีปัญญาและ ประพฤติชอบแล้ว"